

**EPISTEMOLOGICAL STUDIES IN PHILOSOPHY,
SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES**

ISSN 2618-1274 (Print), ISSN [2618-1282](#) (Online)

Journal home page: <https://visnukpfs.dp.ua/index.php/PFS/index>

СОЦІОЛОГІЧНІ НАУКИ

Віктор Кузьмін

Кандидат соціологічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної роботи та психології,
Національний університет «Запорізька
політехніка»,
вул. Жуковського 64, Запоріжжя, 69063, Україна

E-mail: kuzmin2v@gmail.com,

Альона Стадник

Кандидат соціологічних наук, доцент,
доцент кафедри філософії та соціології,
Маріупольський державний університет,
пр. Будівельників 129, Маріуполь, 87500,
Україна

E-mail: a.g.stadnyk@gmail.com,

Victor Kuzmin

Candidate of Sociological Sciences, Associate
Professor,
Associate Professor of Social Work and Psychology,
Zaporizhzhya Polytechnic National University,
Street Zhukovsky 64, Zaporozhye, 69063, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4940-9395>

Alona Stadnyk

Candidate of Sociological Sciences,
Associate Professor of Philosophy and Sociology,
Mariupol State University,
129 Budivelnkyiv Ave., Mariupol, 87500,
Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2986-9765>

УДК 331.108.4: 316.4] (091) (477)

СОЦІАЛЬНИЙ ЕКСКУРС КАР'ЄРНИХ ВПОДОБАНЬ УКРАЇНЦІВ

Received 16 September 2021; revised 22 October 2021; accepted 10 November 2021

DOI: 10.15421/342120

Анотація

В рамках дослідження був розглянутий екскурс кар'єрних вподобань українців. Дослідження кар'єрних вподобань, освітніх траєкторій та професійних компетентностей українців здійснювалося за допомоги змішаної методології, яка включала застосування методів аналізу документів та контент-аналізу документів. Зазначені методи є загальнонауковими та навіть класичними і їх використання було продиктованим метою дослідження.

Кар'єрні вподобання українців в рамках української науки є майже не дослідженими так як поняття кар'єрних вподобань не ставало об'єктом наукових досліджень. В рамках дослідження були виявлені особливості формування та реалізації кар'єрних вподобань українців в різні епохи та в рамках різних держав в які входили українські землі. В подальшому кар'єрні вподобання українців стали відповідати загальним тенденціям кар'єризму, які панували в світі. Цьому сприяла монотипізація кар'єрних вподобань глобальної економіки.

Ключові слова: *людина, сенс життя, ідентичність, кар'єрні вподобання, кар'єрні звершення, освітні траєкторії, професійні компетентності, кар'єра, кар'єрний сценарій, розвиток кар'єри, кар'єризм.*

Social Excursion for Career Preferences of Ukrainians

Abstract

The study examined the digression of the career preferences of Ukrainians. The study of career preferences, educational trajectories and professional competencies of Ukrainians was carried out using a mixed methodology, which included the use of methods of document analysis and content analysis of documents. These methods are general scientific and even classical and their use was dictated by the purpose of the study. An additional element of the research methodology was the application of extrapolation of the development of certain sectors of the economy of the Ukrainian lands to the career preferences, educational trajectories and professional competencies of Ukrainians. In the absence of a significant array of data on this topic, we decided to use just such a research methodology.

For the first time in the framework of Ukrainian science, a study of career preferences, educational trajectories and professional competencies of Ukrainians was conducted.

The career preferences of Ukrainians in the framework of Ukrainian science are almost unexplored,

as the concept of career preferences has not been the subject of scientific research. The study revealed the peculiarities of the formation and implementation of career preferences of Ukrainians in different eras and within different states that included the Ukrainian lands. Later, the career preferences of Ukrainians began to correspond to the general career trends that prevailed in the world. This was facilitated by the monotyping of career preferences in the global economy.

Keywords: *Man, meaning of life, identity, career preferences, career achievements, educational trajectories, professional competencies, career, career scenario, career development, careerism.*

Постановка проблеми.

Поняття кар'єри є відносно новим як в рамках філософської науки так і не було воно характерним і для соціальних, і для управлінських наук. Ця ситуація пов'язана з тим, що це поняття виникло в управлінських науках на початку ХХ століття і вживалося переважно в наукових статтях американських вчених. В той же час одним з факторів не популярності даного терміну в науковому словнику українських та радянських вчених можна назвати негативний зміст, який начебто вкладався вченими так званого «капіталістичного світу» в поняття «кар'єра». Основний негатив приходився не на саме поняття «кар'єра», а на його похідні «кар'єризм» та «кар'єрист». Так як кожна радянська людина повинна була з одного боку сумлінно працюючи по можливості перевиконувати норми та плавти на виробництві в стилі видатних працівників радянської доби. В той же час працівники, яким вдавалося йти у фарватері державної ідеології в сфері реалізації державної промислової політики не могли або навіть сказати не мали права відкрито наполягати на своєму кар'єрному зростанні. Тобто в рамках радянської ідеології працівники мали право працювати, але не могли мати власних кар'єрних зазіхань і свої кар'єрні звершення вони могли сприймати як винагороду від держави та партії не за якісну роботу, а як вірність ідеалам держави та за виконання власних ідеологічних ролей. В той же час кожна людина розуміла, що сприйняття кар'єрних звершень на загал є штучним та є проявом суспільного конформізму, а в той же час не проявляючи на загал кожна людина мала власне розуміння кар'єрних звершень. Не в останню чергу мати латентні кар'єрні вподобання для українця було проявом генетичної пам'яті українців, які функціонували в інших історичних епохах за інших історичних та ідеологічних умов.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Існує декілька теорій, які вивчають питання професійного та кар'єрного розвитку людини. До основних ми можемо віднести наступні: психодинамічна модель вибору кар'єри (З.Фрейд, У.Мозер, А.Маслоу та інші); теорія походження професійних інтересів (Е.Рое); теорія розвитку (Е.Шпрангер, У.Джейд та інші); теорія вибору кар'єри (Дж.Голланд) теорія соціального навчання (Дж.Ротттер).

Метою статті є проаналізувати соціальний екскурс кар'єрних вподобань українців.

Виклад основного матеріалу.

Кар'єрні вподобання, освітні траєкторії та професійні компетентності українців змінювалися в угоду історичним формаціям. Так як кожне кар'єрне вподобання є продуктом історичних умов розвитку економічних відносин в яких існували українці. Про певні кар'єрні вподобання людей, які проживали на сучасній українській території ми можемо говорити ще з часів неоліту та бронзової доби, але через те, що відносини між людьми в давні часи базувалися на вдоволенні фізіологічних потреб та форми ведення господарства. Головним чином вподобання людини в сфері кар'єрних зазіхань залежали від того чи займається спільнота в якій виховувалася людина охотою чи збиральництвом. Інші варіанти поведінки люди в сфері праці просто не могли розглядатися так як в житті людини були відсутні інші моделі самовираження в сфері праці і їй приходилося вдосконалювати власні навички в тій сфері, яка була поширена в рамках їхнього племені або інших форм суспільного впорядкування.

Для формування кар'єрних вподобань, освітніх траєкторій та професійних компетентностей людини важливим фактором є розвиненість економіки так як розвинені господарські та торгівельні відносини. Саме в та-

кій ситуації особистість отримує можливість вибрати свої кар'єрну стратегію виходячи з запропонованих на ринку праці. Історичним етапом коли виникла можливість такого вибору можна вважати Київську Русь.

На нашу думку початком багатомірності вибору кар'єрних стратегій в Київській Русі стало активне зростання виробництва ремісничької продукції. Так М.С.Пасічник вважає, що особливо високого рівня розвитку в Київській Русі досягло ремісничє виробництво. Воно було багатопрофільним, а ремісничі майстерні – спеціалізованими. Існувало понад 60 різних спеціальностей. Центрами ремесел були міста [Пасічник 2006]. Як бачимо зміна універсальності на спеціалізацію виробництва стала тим рубіконом, коли пересічний ремісник почав задумуватися над своєю спеціалізацією виходячи не з питання перспективи реалізації своїх вмій та навичок, а з точки зору перспективи отримання матеріальної вигоди. Тобто вперше з'явилася мотивація освоєння ремесла через можливість отримання кращих матеріальних статків. Крім того, це стало зародженням ремісничьких освітніх програм, які надавали можливість будь-якій особистості отримати можливість освоєння певного ремесла будучи учнем майстра.

Крім спеціалізації кар'єрні стратегії почали формуватися та реалізовуватися і не в останню чергу через формування елітності тих чи інших видів економічної активності. Наприклад, «великої слави зажили давньоруські ювеліри, їм були відомі всі технічні прийоми, які знали майстри передових країн тодішнього світу. Вони оволоділи складною технікою черні, фігурного литва, і, нарешті, перегородчатої емалі, створили справжні шедеври художнього ремесла. Різні вироби з міді, золота, срібла були широко відомі не тільки на Русі, а й далеко за її межами» [Пасічник 2006]. Як бачимо, розвиток ремісництва в часи Київської Русі заклав основи формування кар'єрних стратегій серед українців.

За часів Галицько-Волинської держави уявлення про кар'єрні стратегії розширилося через формування інституції феодальної челяді. «У дворах, окрім власників, проживало обслуговуюче населення. Челядь прислуго-

увала феодалу, працювала на різних господарських службах, наглядала за роботами у господарстві. Сюди потрібно віднести і ремісників, що працювали у феодальному дворі» [Петрик 2007]. Тобто ремісники та представники інших видів діяльності почали обслуговувати представників феодальних еліт, що суттєво розширило сферу різноманіття видів діяльності та можливості кар'єрних зазіхань українців.

Наприкінці XIV ст. на розвиток кар'єрних стратегій українців почали впливати європейські тенденції. Зокрема «від кінця XIV ст. на Галичині мешканці сіл із німецьким правом займалися переважно вирощуванням худоби. Жителі цих сіл, об'єднані в общини, не відробляли панщину, оброк і податок вони сплачували худобою, а судилися за стародавніми звичаями і правом» [Говорун 2010]. Тобто галичани почали вести власні господарські справи враховуючи принципи протестантської етики, які зароджувалися в країнах Західної Європи. Українці у своїх кар'єрних вподобаннях почали йти «веберіанським» шляхом. Тобто орієнтуватися на будь-які актуальні шляхи матеріального збагачення і побудови кар'єрної стратегії зважаючи на актуальні способи лояльного відношення до представників еліти. Цей підхід не змінився навіть під час започаткування «панщини» та «кріпацтва» і дуже явно проявився під час створення фільварків на Західній Україні.

«Найбільшого поширення фільваркові господарства набули в Галичині, Західній Волині, Західному Поділлі, Київському Поліссі. На решті українських земель вони поширилися лише від середини XVI ст. Для існування фільварків було потрібно багато землі, тому феодали почали відбирати її в селян, водночас збільшуючи панщину та запроваджуючи кріпацтво» [Говорун 2010]. Відбираючи землі у селян господарі фільварків стимулювали економічну діяльність людей, яка була спрямована на служіння їм як класу та на продукування ремесел та інших актуальних для того часу послуг, щоб задовольнити прагнення побутового комфорту. Ця тенденція є цікавою і через те, що прагнення до розвитку власної кар'єри було вищим ніж

розуміння того, що ця форма суспільно-економічного буття призводила до повного закріпачення власних родин та всього українського народу.

Розвиток кар'єрних вподобань українців через систему фільваркових господарств та інших видів локального соціально-економічного впорядкування мав своє поширення і на протязі XVII століття. Головним фактором розвитку такої форми кар'єрної активності українців був розвиток економічних та торгівельних відносин на території земель з домінуванням українського населення. На думку О.Стрішенець: «втягування феодальних господарств у торговельно-економічні відносини у різних частинах України відбувалося по-різному. Найбільш інтенсивним воно було на Лівобережжі і Слобідській Україні, де в ході національно-визвольної війни українського народу (середина XVII ст.), було ліквідовано велике феодальне володіння, зруйновано фільваркову систему [Стрішенець 2009: 15]. Як бачимо після ліквідації фільваркової системи на території Лівобережної України та Слобожанщині сприяло мультиплікації нових форм ведення господарства, що автоматично сприяло розвитку нових кар'єрних стратегій українців. Вони здебільшого мали сільськогосподарське спрямування, але й не виключали популярну стратегію кар'єрного розвитку у всі часи як військову. Так як тотальний рівень милітаризації на протязі XV-XVIII століть дає нам привід розглядати значний пласт розвитку кар'єрних вподобань українців у розрізі саме милітаристських тенденцій. Тому важливим процесом формування кар'єрних вподобань українців можна вважати економічну діяльність представників козацтва та безпосередньо козацького старшини, особливо в період Гетьманщини.

Проаналізуємо формування такого соціально-політичного явища як козацтво. Так як жага до функціонування у стані козацтва можна розглядати як альтернативу розвитку кар'єрних вподобань у рамках фільваркових господарств. Тим більше, що започаткування козацтва стало формою освоєння українських степів селянами та військовими, яких не влаштовували умови соціально-економічного

існування в рамках Речі Посполитої. «Окрему категорію становили так звані «уходники»: професійні мисливці за бобрами («бобрівники»), степовим звіром - оленями та козами, рибалки, бортники, добувачі соліта селітри. Ці люди на літо йшли ватагами на свої промисли, а восени вертались у прикордонні містечка та замки, реалізуючи свою здобич [Солодка імперія 2020: 56]. Тобто представники ремісництва віднайшли можливість розвитку власних кар'єрних стратегій через освоєння малозаселених українських степів, що можна розглядати як форму внутрішньої колонізації «дикого поля». У розумінні соціальної психології та соціології ми маємо справу з формуванням нового українського національного соціально-економічного нарративу українського народу як «вільного степового народу». Він став поруч з нарративами: «європейського галицько-волинського народу» та «Київської Русі». Кожен з цих нарративів мав свою соціально-економічну та адміністративно-правову спрямованість, що і визначало особливості формування кар'єрних стратегій українців.

В рамках кожного із зазначеного нарративів значну роль відігравали милітарні кар'єрні спрямування особистості. Та все ж в рамках козацтва милітарні здібності особистості були і формою соціально-економічної самоідентифікації і в той же час давали змогу ведення класичної господарської діяльності. Так як в рамках феодального господарства представники козацтва отримували додаткові земельні наділи користуючись якими представники козацької старшини могли самостійно вести господарство за феодальним типом. Саме це і стимулювало багатьох українців до вступу до козацьких лав та реалізації милітарної кар'єрної стратегії, яка повинна була б забезпечити їх матеріально як через здобуття військових трофеїв так і через отримання земельних наділів. Ще одним стимулом розвитку військової кар'єри в рамках козацтва була можливість отримувати зарплату в рамках реєстрового козацтва.

«Військо реєстрових козаків було створене універсалом короля Сигізмунда II Августа 2 червня 1572 р., коли було доручено коронному гетьманові Єжи (Юрію) Язловецькому

найняти з низових козаків на службу 300 осіб» [Чуткий 2013]. В даному випадку представники реєстрового козацтва заради матеріальних благ та кар'єрних звершень відокремилися від вільного українського козацтва. В майбутньому вони зрозуміли свою помилку і прийняли участь у національно-визвольній війні, але ця тенденція проявлялася не раз, коли вояки українських національних визвольних рухів заради реалізації власних кар'єрних зазіхань йшли проти представників активної частини українського народу і цей кар'єризм на благо іноземних держав не сприяв реалізації прагнення українського народу до створення української національної держави.

Реалізація мілітарних кар'єрних стратегій українців як в рамках козацтва так і інших мілітарних утворень призвела до формування соціального прошарку заможних козаків, які почали активну господарську діяльність. В рамках же західноукраїнських земель продовжувало розвиватися фільваркова форма феодального устрою економіки.

«У господарствах козацької старшини та російських поміщиків важливе місце посідало тваринництво, все більше проявлялася спеціалізація. Виробництво мало товарний характер. У Східній Галичині (1773 р.) нараховувалося 6450 фільварків, які спеціалізувалися переважно на виробництві зерна, у підгірних та гірських районах – на відгодівлі овець, свиней, худоби. Організовувалися тваринницькі ферми. На полях вирощувалося жито, пшениця, ячмінь, овес, гречка, горох. Значна частина посівного клину припадала на овес. Він займав 34,2% від усіх посівів [Стрішенець 2009: 16]». Тобто незважаючи на відмінності за організацією ведення господарств було багато чого спільного за формою і саме в цей час був сформований рефрен «українця землероба» та «українця тваринновода». Саме ці два види кар'єрної діяльності починають домінувати серед українців як правобережної так і лівобережної України. В подальшому українські літературні класики Г.Квітка-Основ'яненко, Т.Шевченко, О.Кобилянська, М.Коцюбинський та інші описуючи соціально-політичні та соціально-економічні проблеми українського народу вони ненароком

створили стійкі образи реалізації найпопулярніших кар'єрних стратегій, які представники українського народу по обидва берега Дніпра реалізовували у масовому порядку. Не можна стверджувати про визначальність такого кар'єрного вибору через літературні твори, але з іншого боку діячі культури та просвітники могли сформувавши за європейськими та американськими зразками запит на участь у побудові модерних господарств промислового змісту, але відсутність такого попиту можна докоряти і представникам культури та лідерам суспільної думки. Натомість саме в ці часи серед українців починає стверджуватися соціальний міф про «Україну житницю Європи» та стимулює їх реалізовувати власні кар'єрні зазіхання саме в царині сільського господарства саме в часи актуалізації в Європі та Північній Америці промислового виробництва. Політичне керівництво Російської Імперії та Речі Посполитої, а в подальшому і Пруссії стимулювали саме розвиток зернового виробництва на українській території задля подальшого експорту до країн Західної Європи. Хоча немає на сьогодні фактів, які б стверджували виправданість такого стану речей. Українці крім реалізації кар'єрних зазіхань в аграрній сфері мали потенціал до розвитку в інших сферах господарства, але пропаганда саме зерновиробництва призвела до викривлення свідомості українців і не дала можливість побудувати кар'єру в модерному виробництві.

На думку Ю.Кирилова цей соціальний міф про «Україну житницю Європи» був сформований французькими підприємцями, які під час власних подорожей українськими землями на власні очі побачили велику кількість зерна яке гнило на підводах через відсутність налагоджених каналів його реалізації. Через дешевизну зерна в Європі та відсутності мотивації у французьких селян мотивації до його вирощування та переорієнтацію на вирощування винограду та виробництва сирів і виникла ідея про експорт українського зерна до країн Західної Європи [Кирилов 2014]. Головним фактором формування соціального міфу про «Україну житницю Європи» був фактор низької собівартості українського зерна. Цей соці-

альний міф живий і донині. Він є шкідливим для розвитку сучасного українського суспільства. Його шкідливість полягає в неадекватній оцінці можливості вести аграрне господарство українцями. Сучасний світовий тренд у сільському господарстві полягає у максимальній технологізації аграрного виробництва. Сьогодні аграрне виробництво є конкурентоспроможним в пустельних місцевостях Мексики, Марокко, Ізраїлю та навіть оазах Сахари є великий хаб з вирощування томатів. В той час як серед українців існує міф про сакральну українську землю, яке є скарбом, а не інструментом власного розвитку та модернізації національної економіки. Саме тому українці проти приватизації землі. Як можна створити ринок землі, сільський технопарк або IT-хаб, якщо земля це святина або скарб? І тому велика кількість людей стримує свій кар'єрний розвиток через важливість обробки землі, яка дісталася у спадок. І навіть закордон українці їдуть здебільшого оброблювати землю для польських та чеських аграріїв. Про вкоріненість цих практик свідчить і традиція інженерів, програмістів та представників інших інтелектуальних професій влітку допомагати своїм сільським родичам копати картоплю на їх присадибних ділянках. Тобто для значної кількості українців до сих пір фахова робота є доповненням процесу обробки власної землі. Ця традиція є пережитком панщини, коли після роботи на пана у вихідні українці йшли обробляти свій маленький городик з якого і харчувалися.

Друга половина XIX століття на території України це у першу чергу відміна кріпосного права, яка сформувала контекст всього соціально-економічного життя.

15 травня 1848 р. селяни Королівства Галиції та Володимирії були звільнені від панщини. Скасування панщини дало можливість галицьким селянам стати господарями своєї землі та власної долі, відчутти себе окремим народом й стати на шлях громадського поступу, розбудови освіти, творення незалежного політичного життя [Мельник 2013]. Це дало поштовх для нових кар'єрних сценаріїв на території Західних українських земель. Здебільшого вони мали сільськогосподар-

ський характер, але це стало початком вільного пересування українських містян та селян правобережної України. Як наслідок в них з'явилась можливість проявити себе у переробних підприємствах та модернізованих мануфактурах на промислові підприємства, де вони могли отримувати управлінські посади низової та середньої ланок.

Відміна кріпосного права на Лівобережній Україні відбулося лише в 1861 році і сприяло інституціоналізації феодального капіталу в капіталістичних умовах, що дало шанс накопичувати капітал колишнім підневільним кріпакам [Винар 1964]. Випадки успішного накопичення капіталу були здебільшого винятковими, але вони сформували соціальний запит на кар'єрні стратегії в сфері підприємницької діяльності хоча здебільшого вони базувалися на аграрному підприємстві та переробці аграрної продукції і здебільшого у вигляді родинного підприємництва про що свідчать кар'єрні успіхи Терещенків та Семеренків.

«Артемій Терещенко та його сини представляли свою продукцію на найпрестижніших промислових виставках Європи. Робітники на їхніх заводах отримували до 12 рублів на місяць. За дві такі місячні зарплати у той час можна було купити корову або чотири годинники. Робітник, який постійно працював у Терещенка, міг розраховувати на безплатне житло й харчування. При кожному заводі була школа, лікарня, ремісниче училище і навіть чайна для проведення вистав» [Смолій 2007]. Тобто можна констатувати, що після відміни кріпосного права на території Лівобережної України за рахунок кількох десятків родин, яким вдалося розбудувати підприємницькі мережі, які стали основою україно-центричного капіталу, що дозволив українцям розбудувати не тільки власні кар'єри з урахування матеріальних заробітків, але й з урахуванням соціального пакету, який був запропонований на підприємствах родини Терещенків. Слід зазначити, що подібна тенденція до соціалізації праці була в тренді тодішнього розвитку соціально-трудова відносин. Це був час зародження соціальної філантропії і соціально відповідального підприємництва. І тому після цього кар'єрні стратегії українців хоч і реалі-

зовувалися в основному в сфері аграрної переробки, але вже крім професійних зазіхань вони сформувавши і соціальні стандарти до яких повинні прагнути українські кар'єристи на різних етапах власних кар'єрних зазіхань.

Початок ХХ століття ознаменувався розвитком промисловості та гірничої справи. Галицько-Волинський басейн та Донбас стали авангардом розвитку української промисловості, що увінчало поєднання аграрного та промислового виробництва.

«Концентрація промислового виробництва сприяла процесу монополізації, і тому утворення монополій почалося спочатку саме у найбільш «концентрованих» галузях – металургійній, кам'яновугільній, залізорудній тощо. Це були досить могутні об'єднання. Наприклад, утворений 1904р. синдикат «Продуголь», до якого входило 18 окремих акціонерних товариств, контролював 75% видобутку кам'яного вугілля в Донецькому басейні» [Господарський 2018]. Монополізація української промисловості призвела до зниження соціальних стандартів працівників українських земель, що призвело до створення профспілкових рухів. В рамках роботи яких відкрився ще один альтернативний спосіб реалізації кар'єрних стратегій.

Після жовтневої революції 1917 року і створення СРСР активізувалися можливості до реалізації державницької, науково-викладацької та кар'єри в рамках силових структур. В майбутньому видозмінювалися різноманітні напрями розвитку радянської економіки, але домінування зразків кар'єри промислового ти залишалося незмінним.

Після розпаду СРСР у 1991 році суспільство опинилося у певному вакуумі так як більшість людей, які реалізовували власні кар'єри в сфері промислового виробництва втратили орієнтири розвитку власного кар'єрної стратегії. 90-роки ХХ століття стали часом формування нових орієнтирів кар'єрних стратегій українців. Здебільшого українці почали розвивати власні кар'єрні зазіхання в сфері торгівлі. Кілька мільйонів українців, які не

з змогли віднайти себе в торгівлі емігрували з України або долучилися до кримінальної діяльності.

На початку ХХІ століття основною зміною кар'єрних стратегій, освітніх траєкторій та професійних компетентностей українців можна вважати залучення значної кількості українців до програмування та банківського сектору. Та головним фактором розвитку кар'єрних стратегій українців стала синхронізація з громадянами європейських країн. Сьогодні кар'єрні стратегії європейців та українців є майже ідентичними і з високою вірогідністю будуть розвиватися синхронно з похибкою на національний менталітет та традиції локальних європейських економічних секторів.

Висновки.

Кар'єрні стратегії, освітні траєкторії та професійні компетентності українців беруть свій початок з часів Київської Русі та спираються на особливості розвитку економік держав до складу яких входили українські землі та домінуючої на їх території історико-економічної формації. Встановлено що перші свідомо сформовані кар'єрні стратегії українців у ХІ-ХІV століттях базувалися на ремеслах та сфері обслуговування. Визначено що в подальшому вони модернізувалися і набули національного забарвлення в рамках фільваркових та козацьких форм ведення господарської діяльності. З розвитком світового капіталізму та відміни кріпосного права українці почали розвивати власні форми підприємницької діяльності та реалізовувати кар'єрні стратегії на підприємствах з переробки аграрної продукції та промислового виробництва. З'ясовано що в ХХ столітті більшість кар'єрних стратегій українців були пов'язані з промисловим виробництвом та державною службою. Після розпаду СРСР українці пережили кардинальну зміну популярних кар'єрних стратегій та суттєво збільшили кількість працівників торгівлі та сфери обслуговування. В ХХІ столітті кар'єрні стратегії українців синхронізувалися з європейськими.

Бібліографічні посилання

- Винар, Л. (1964). Початки українського реєстрового козацтва. *Український історик*, 2-3, 12-17.
- Говорун, К. (2018). *Українська промисловість на початку ХХ ст.* [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://narodna.pravda.com.ua/history/4b4f61d0e3c5c/> (дата звернення: 21.01.2020).
- Господарський розвиток українських земель у другій половині ХІV-ХV ст.* (2018). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://narodna-osvita.com.ua/6572-gospodarskiy-rozvitok-ukrayinskih-zemel-u-drugyu-polovin-xiv-xv-st.html> (дата звернення: 23.12.2019).
- Кирилов, Ю.Є. (2014). Бренд «Житниця Європи»: міф чи реальність. *Економіка АПК*, 3, 101.
- Мельник, І. *Скасування панщини.* [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zbruc.eu/node/7102> (дата звернення: 21.01.2020).
- Пасічник, М.С. (2006). *Історія України: державницькі процеси, розвиток культури та політичні перспективи.* [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://politics.ellib.org.ua/pages-9765.html> (дата звернення: 21.01.2020).
- Петрик, А.М. (2007). *Боярство Галицько-Волинської держави (ХІІ-ХІV ст.).* Спеціальність: 07.00.01 – Історія України автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук. Львів.
- Солодка імперія родини Терещенків.* (2020). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://agroprod.biz/2013/08/07/solodka-imperiya-rodyny-tereschenkiv/> (дата звернення: 21.01.2021).
- Смолій, В.А. (2007). *Історія українського козацтва.* К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія».
- Стрішенець, О.М. (2011). *Товарна форма організації суспільного виробництва (на прикладі України другої половини ХVІІ-кінця ХVІІІ ст.).* НАН України, Ін-т світ. економіки і міжнар. відносин.
- Стрішенець, О.М. (2009). *Товарне виробництво і торгівля в Україні (друга половина ХVІІ-кінця ХVІІІ ст.).* Чернівці: Місто.
- Чуткий, А.І. (2013). *Нариси з економічної історії України.* Книга 1. На перехресті торгових шляхів. К.: Темпера.

References

- Chutkui, A.I. (2013). *Narysy z ekonomichnoi istorii Ukrainy* [Essays are from economic history of Ukraine]. Knyha 1. Na perekhrecti torhovykh shliakhiv. K.: Tempera. (in Ukrainian)
- Hospodarskyi rozvytok ukrainskykh zemel u druii polovyni ХІV-ХV ст.* (2018). [Economic development of Ukrainian earth in the second half of ХІV - ХV ст.]. Retrieved December 23, 2019 from <https://narodna-osvita.com.ua/6572-gospodarskiy-rozvitok-ukrayinskih-zemel-u-drugyu-polovin-xiv-xv-st.html> (in Ukrainian)
- Novorun, K. (2018). *Ukrainska promyslovist na pochatku ХХ st.* [Ukrainian industry at the beginning ХХ of century]. Retrieved January 21, 2020 from <http://narodna.pravda.com.ua/history/4b4f61d0e3c5c/> (in Ukrainian)
- Kyrylov, Yu.Ie. (2014). Brend «Zhytnytzia Yevropy»: mif chy realnist [A brand is "Granary of Європи": myth or reality]. *Ekonomika APK*, 3, 101.
- Melnyk, I. *Skasuvannia panshchyny* [Abolition of corvee]. Retrieved January 21, 2020 from <https://zbruc.eu/node/7102> (in Ukrainian)
- Pasichnyk, M.S. (2006). *Istoriia Ukrainy: derzhavnytski protsesy, rozvytok kultury ta politychni perspektyvy* [History of Ukraine : state processes, development of culture and political prospects]. Retrieved January 21, 2020 from <http://politics.ellib.org.ua/pages-9765.html> (in Ukrainian)
- Petryk, A.M. (2007). *Boiarstvo Halytsko-Volynskoi derzhavy (ХІІ-ХІV st.)* [Boyars of the Galychi-

- na-Volyn state(XII-XIV of century)]. Spetsialnist: 07.00.01 – Istoriiia Ukrainy avtoreferat dysertatsii na zdobuttia naukovooho stupenia kandydata istorychnykh nauk. Lviv. (in Ukrainian)
- Smolii, V.A. (2007). *Istoriiia ukrainskoho kozatstva* [History of the Ukrainian cossacks]. K.: Vyd. dim «Kyievo-Mohylianska akademiia». (in Ukrainian)
- Solodka imperiia rodyny Tereshchenkiv*. (2020). [Sweet empire of family of *Tereshchenko*]. Retrieved January 21, 2021 from <https://agroprod.biz/2013/08/07/solodka-imperiya-rodyny-tereschenkiv/> (in Ukrainian)
- Strishenets, O.M. (2009). *Tovarne vyrobnytstvo i torhivlia v Ukraini (druha polovyna XVII-kinets XVIII st.)* [A commodity production and trade are in Ukraine (the second half of XVII- is an end of XVIII of century)]. Chernivtsi: Misto. (in Ukrainian)
- Strishenets, O.M. (2011). *Tovarna forma orhanizatsii suspilnoho vyrobnytstva (na prykladi Ukrainy druhoi polovyny XVII-kintsia XVIII st.)* [Commodity form of organization of public production(on the example of Ukraine of the second half of XVII - end of XVIII century)]. NAN Ukrainy, In-t svit. ekonomiky i mizhnar. vidnosyn. (in Ukrainian)
- Vynar, L. (1964). Pochatky ukrainskoho reiestrovoho kozatstva [The beginnings of the Ukrainian registered Cossacks]. *Ukrainskyi istoryk*, 2-3, 12-17. (in Ukrainian)